

УДК 339.92:327.7:341.176(5-12)АСЕАН
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/55-64>

Іван ВАРТОВНИК, асп.
ORCID ID: 0009-0002-6026-7930
e-mail: ivan.vartovnyk@gmail.com
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

"АСЕАН+1" ЯК МЕХАНІЗМ КООПЕРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ АСЕАН В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Вступ. Одним із ключових механізмів впливу Асоціації країн Південно-Східної Азії на безпеку Азійсько-Тихоокеанського регіону став формат "АСЕАН+1", спрямований на розвиток діалогу з провідними державами регіону. Передумовою його виникнення стало прагнення АСЕАН інтегрувати зовнішніх партнерів у регіональні процеси на основі принципів кооперативної безпеки, закріплених, зокрема, у Договорі про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах зростання конкуренції між провідними державами та наявності потенційних конфліктів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, саме формат "АСЕАН+1" забезпечує інституційні канали підтримки діалогу й безпечного співробітництва.

Метою дослідження є аналіз ефективності механізму "АСЕАН+1" як інструменту кооперативної безпеки та простеження еволюції діалогового партнерства АСЕАН із країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Методи. Під час дослідження було використано такі методи: проблемно-хронологічний та інституційний аналіз.

Результати. Дослідження показує, що формат "АСЕАН+1" став платформою для інституційного закріплення принципів кооперативної безпеки. Приєднання діалогових партнерів АСЕАН до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії гарантувало їхню прихильність до регіональних норм. Кожне партнерство пройшло шлях від обмежених консультацій до розвинених механізмів співпраці – стратегічних і всеосяжних партнерств, регулярних самітів, спільних навчань і залучення до форумів АСЕАН: Регіонального форуму АСЕАН, Саміту країн Східної Азії, Розширеної зустрічі міністрів оборони АСЕАН Плюс. Зокрема, КНР, Японія, Республіка Корея, Австралія та США піднесли відносини до рівня всеосяжного стратегічного партнерства. Співпраця охоплює як морську безпеку, боротьбу з тероризмом, протидію кіберзарозам, так і миротворчість, реагування на надзвичайні ситуації й мінімізацію їхніх наслідків.

Висновки. Формат "АСЕАН+1" довів свою ефективність як механізм кооперативної безпеки, що створює інституційні канали для зниження напруженості та підвищення довіри. Попри геополітичне суперництво великих держав, зокрема США та КНР, АСЕАН зберігає здатність інтегрувати партнерів у багатосторонні формати, уникаючи блокової конфронтації. Таким чином, "АСЕАН+1" є важливим інструментом підтримки регіональної стабільності та інклюзивної архітектури безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Ключові слова: АСЕАН, АСЕАН+1, Азійсько-Тихоокеанський регіон, кооперативна безпека, Регіональний форум АСЕАН, Саміт країн Східної Азії.

Вступ

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), створена як регіональне об'єднання з акцентом на внутрішні потреби своїх членів, упродовж десятиліть зазнала суттєвої трансформації. Від початкової ролі майданчика для зміцнення взаємодовіри між країнами Південно-Східної Азії організація поступово перетворилася на ключового гравця в архітектурі безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону. Ця еволюція була зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками: зростанням економічної взаємозалежності, необхідністю протидії спільним викликам, а також пошуком балансу у відносинах з великими державами Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Закінчення холодної війни стало переломним етапом, коли АСЕАН обрала курс на "відкриту регіональність". Це передбачало налагодження діалогу з ключовими позарегіональними гравцями – державами й міжнародними організаціями, зацікавленими у стабільності та розвитку Південно-Східної Азії й Азійсько-Тихоокеанського регіону в цілому. Логічним наслідком стало формування формату "АСЕАН+1", який закріпився як інституційний механізм для залучення провідних держав до регіональних справ на основі принципів кооперативної безпеки – взаємовизнаних норм і принципів співробітництва: багатосторонності, невтручання у внутрішні справи, інклюзивності тощо.

Метою статті є проаналізувати формат діалогового партнерства "АСЕАН+1" на динаміку розвитку політико-безпекового співробітництва АСЕАН з її

вісьмома діалоговими партнерами, а саме: Австралією, Канадою, КНР, Японією, Новою Зеландією, Республікою Корея, РФ та США.

Огляд літератури. Тема формату діалогового партнерства "АСЕАН+1" представлена в теоретичних і практичних напрацюваннях іноземних дослідників, а саме: Р. Серевіно, А. Астрі, Дж. Дж. Бентлі, Н. Хідетоші, Е. А. Лаксмана, Е. В. Мантонга, К. Оствальда, Ш. Томатоки та М. Н. Хусейна, які досліджують динаміку співробітництва АСЕАН з її діалоговими партнерами в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, зокрема з Австралією, Канадою, КНР, Японією, Новою Зеландією, Республікою Корея, РФ та США. У той же час концепція кооперативної безпеки й кооперативні безпекові механізми АСЕАН, зокрема Регіональний Форум АСЕАН і формат "АСЕАН+1", як провідні теми дослідження, подана у роботах Р. Коена та М. Міхалки, В. Зельнера, П. Еванса та Р. Еммерса.

Серед українських дослідників формат "АСЕАН+1" представлено у доробку С. В. Авер'янова, зокрема у дисертації "Безпекова діяльність АСЕАН у Південно-Східній Азії", де продемонстровано, що розвиток діалогового партнерства АСЕАН сприяв появі певних багатосторонніх механізмів АСЕАН, зокрема формату "АСЕАН+3" (співробітництво АСЕАН з Японією, КНР та Республікою Корея) та Саміту країн Східної Азії (майданчика для зустрічі лідерів країн-членів АСЕАН та Австралії, КНР, Індії, Японії, Республіки Корея, Нової Зеландії, РФ і США).

АСЕАН як основний предмет дослідження також знаходить своє відображення у доробку І. М. Крупені,

© Вартовник Іван, 2025

особливо щодо реакції АСЕАН та її країн-членів на російську повномасштабну агресію проти України, та С. О. Шергіна, який досліджує регіональні безпекові процеси в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Методи

У процесі дослідження було використано проблемно-хронологічний метод для вивчення розвитку формату "АСЕАН+1". Крім цього, здійснювався інституційний аналіз з метою відслідкування динаміки політико-безпекового співробітництва АСЕАН з державами АТР, а саме: з Австралією, Канадою, КНР, Японією, Новою Зеландією, Республікою Корея, РФ і США.

Теоретичною основою дослідження є концепція кооперативної безпеки, що ґрунтується на погоджених нормах поведінки, включно у рамках міжнародних інституцій, та на принципах прозорості, комплексності, інклюзивності, багатосторонності й застосування консультацій і консенсусу.

Результати

Формат "АСЕАН+1" виник як продовження політики зовнішніх зв'язків Асоціації держав Південно-Східної Азії (тут і далі – АСЕАН) після закінчення холодної війни. Із кінця 1980-х – початку 1990-х рр. АСЕАН поступово переходила від суто внутрішньорегіонального об'єднання до "відкритої регіональності", налагоджуючи діалогові партнерства із ключовими державами й міждержавними утвореннями поза Південно-Східною Азією (тут і далі – ПСА). Логіка створення формату "АСЕАН+" полягала в забезпеченні залучення зовнішніх великих держав до регіональних справ на основі принципів кооперативної безпеки та лідерства АСЕАН. Цей підхід відповідав принципам, закріпленим у фундаментальних документах АСЕАН – невторчання у внутрішні справи, суверенної рівності, мирного врегулювання спорів, взаємоповаги та багатосторонньої співпраці (Morada, & Naaske, 2011). Укладений 1976 р. Договір про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії (з англ. Treaty of Amity and Cooperation in the Southeast Asia (тут і далі – ТАС) став правовою основою взаємин АСЕАН із зовнішніми партнерами, які приєднуються до нього як умови встановлення офіційного партнерства.

Історично першим кроком до формату "АСЕАН+1" стало встановлення діалогових відносин із розвиненими країнами Заходу та Азії. Першим офіційним діалоговим партнером АСЕАН стала Австралія у 1974 р. (ASEAN, 2024, р. 1). Протягом 1970–1980-х рр. АСЕАН поступово розширювала коло партнерів, уклавши секторальні чи повні діалогові угоди з Японією (неформальні консультації з 1973 р., формальний діалог – із 1977), Новою Зеландією (1975 р.), Європейським економічним співтовариством (1977 р.), Канадою (1977 р.) і Сполученими Штатами Америки (тут і далі – США) (1977 р.). На початку 1990-х до кола партнерів долучилися Республіка Корея (спочатку секторальний діалог 1989 р., повний діалоговий статус – 1991 р.), Китайська Народна Республіка (тут і далі – КНР) (діалогові контакти з 1991 р., повний діалоговий партнер з 1996 р.) та Російська Федерація (тут і далі – РФ) (гостьова участь з 1991 р., повний партнер – із 1996 р.). Індія набула статусу секторального партнера у 1992 р., а повноправного діалогового партнера – у 1995 р. (Hidetoshi, 2017, р. 321–326). Після двох десятиліть мораторію на нових партнерів (з 1996 р.) у 2021 р. статус діалогового партнера вперше було надано новому суб'єкту – Великій Британії, що вийшла з ЄС (ASEAN, 2025). Отже, на сьогодні АСЕАН має 11 діалогових партнерів, до яких належать Австралія, Канада, КНР, Європей-

ський Союз, Індія, Японія, Нова Зеландія, Республіка Корея, Велика Британія, РФ і США (ASEAN, 2025). Аналіз динаміки розвитку політико-безпекового співробітництва у рамках "АСЕАН+1" далі буде представлено тільки з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону (тут і далі – АТР) без включення Великої Британії та Європейського Союзу як позарегіональних акторів міжнародних відносин та Індії як актора більш ширшого Індо-Тихоокеанського регіону.

Механізм "АСЕАН+1" із самого початку орієнтувався на принципи кооперативної безпеки. По-перше, усі діалогові партнери приєдналися до ТАС (деякі – як члени міжнародних організацій, напр., Велика Британія через ЄС у 2012 р., а згодом самостійно), що зобов'язує їх дотримуватися норм міжнародного права і регіональних принципів мирного співробітництва (Hidetoshi, 2017, р. 333). По-друге, формат "АСЕАН+1" є багатостороннім за духом: хоча співпраця здійснюється на двосторонній основі "АСЕАН–партнер", вона інтегрована у загальну систему регіональних багатосторонніх механізмів під проводом АСЕАН. Зокрема, практично всі діалогові партнери АСЕАН залучені до ширших форумів, ініційованих АСЕАН: Регіональний форум АСЕАН (тут і далі – РФА), Саміт країн Східної Азії (тут і далі – СКА), Розширена зустріч міністрів оборони АСЕАН Плюс (англ. ASEAN Defence Ministers' Meeting Plus (тут і далі – ADMM Plus) тощо, що гарантує інклюзивність і відкритість безпекового діалогу (Авер'янов, 2021). По-третє, початковий задум полягав у тому, щоб партнерства були взаємовигідними і комплексними: охоплювали не лише політико-безпекову сферу, а й економічну та соціально-культурну, створюючи основу для довгострокової стабільності та довіри. Такий комплексний підхід відповідає концепції кооперативної безпеки, яка наголошує на широкому спектрі співробітництва як запоруці миру (Вартовник, 2025).

Австралія стала першим діалоговим партнером АСЕАН у 1974 р. Відтоді безпекова співпраця між АСЕАН та Австралією пройшла шлях від обмежених консультацій до всеосяжного стратегічного партнерства. Важливо, що Австралія традиційно підтримувала роль АСЕАН у регіональному порядку денному, підтвердженням чого стало її приєднання до ТАС у грудні 2005 р., одним із перших серед держав АТР. Це засвідчило відданість Австралії принципам непорушності суверенітету та мирного врегулювання. У 2014 р., на відзначення 40-річчя партнерства, сторони підвищили його до рівня стратегічного – було започатковано стратегічне партнерство АСЕАН – Австралія. Відтоді регулярними стали зустрічі лідерів: із 2016 р. проводяться двосторонні саміти АСЕАН – Австралія кожні два роки, а із 2021 р. – щорічно (ASEAN, 2024).

Політико-безпековий вимір співпраці набув нового імпульсу в останні роки. У березні 2018 р. Австралія вперше провела у себе Спеціальний саміт АСЕАН – Австралія (Сіднейський саміт), за підсумками якого було прийнято спільну Сіднейську декларацію, яка окреслила напрями поглиблення співпраці в галузі безпеки, зокрема морської безпеки, боротьби з тероризмом, кібербезпеки тощо. У жовтні 2021 р. Австралія та країни-члени АСЕАН домовилися піднести відносини до рівня всеосяжного стратегічного партнерства (тут і далі – ВСП) – найвищого статусу, якого АСЕАН удостоює зовнішніх партнерів. Відповідний План дій ВСП на 2022–2026 рр. сторони оперативного розробили та схвалили у 2022 р., окресливши спільні кроки у сфері політико-безпекового співробітництва. Зокрема, пріоритетами

визначено підтримку принципів Індо-Тихоокеанського регіону, відкритого й заснованого на правилах, зміцнення архітектури безпеки з опорою на АСЕАН, співпрацю в миротворчості, гуманітарному реагуванні та морській безпеці.

За динаміку 50-річного партнерства сфера політико-безпекової взаємодії АСЕАН-Австралії еволюціонувала від початкових консультацій до інтенсивних механізмів співробітництва. Якщо на ранньому етапі (1970–80-ті рр.) безпековий вимір зводився до обмінів думками і навчальних програм, то наразі діє низка інституційних механізмів: постміністерська конференція АСЕАН – Австралія, щорічні зустрічі старших посадовців, окремі діалоги з питань боротьби із транснаціональною злочинністю, кіберзагрозами, а також спільні навчання в рамках формату "АСЕАН+1" (напр., у форматі ADMM-Plus Австралія регулярно залучена до спільних військових навчань, зокрема морських). Австралія однією з перших підтримала концепцію АСЕАН-центристської регіональної архітектури та активно бере участь у РФА з моменту його створення в 1994 р., часто співголовуючи в робочих групах РФА з морської безпеки та миротворчості. Вона також є країною-засновницею СКА із 2005 р.

Партнерство АСЕАН – Канада було започатковане у лютому 1977 р., коли відбулася перша офіційна зустріч міністра закордонних справ Канади із представниками АСЕАН (ASEAN, 2025). На початковому етапі співпраця з Канадою мала значний ухил у сферу розвитку та економічної допомоги – у 1981 р. було підписано Угоду про економічне співробітництво АСЕАН – Канада, яка заклала основи для взаємодії у промисловості, торгівлі й технічній допомозі. Проте з часом спектр співпраці істотно розширився, охопивши й політико-безпековий вимір. 2009 р. сторони підписали Спільну декларацію про підвищення партнерства, що надало стратегії довгострокового розвитку відносин на 2010–2015 рр. і подальші періоди. У 2010-х рр. Канада демонструвала зростаючу зацікавленість у безпекових питаннях Південно-Східної Азії. Важливим кроком стало приєднання Канади до ТАС – це відбулося 23 липня 2010 р. під час Міністерської зустрічі АСЕАН у Ханой.

У 2016 р. відносини було піднесено до рівня Спільного партнерства заради миру, прогресу та спільного процвітання, і наразі набув чинності План дій АСЕАН – Канада на 2021–2025 рр., ухвалений у вересні 2020 р. У політико-безпековій сфері Канада посилила свою участь у форумах АСЕАН. Ще з 1994 р. вона є активним членом РФА, де надає особливу увагу питанням нерозповсюдження зброї масового ураження, миротворчості та морської безпеки. Канадські представники співголовували в робочих заходах РФА, зокрема в 2018–2020 рр. Канада разом із Таїландом і Китаєм співголовувала міжсесійні зустрічі РФА з ліквідації наслідків стихійних лих. Окрім того, започатковано окремий діалог у форматі консультації між старшими посадовцями з питань транснаціональної злочинності. За останні роки проведено 10 раундів таких консультацій для координації зусиль у боротьбі з тероризмом, наркоторгівлею, кіберзлочинністю та торгівлею людьми (Bentley, 2025).

Важливо зауважити, що Канада прагне глибше інтегруватися і у воєнно-політичні механізми АТР. Хоча вона не є учасником СКА чи ADMM-Plus через обмежену кількість місць для позарегіональних гравців, Канада неформально висловлює зацікавленість у долученні. Зокрема, канадський уряд у 2021 р. подав заявку на отримання статусу спостерігача в експертних робочих групах ADMM-Plus з гуманітарної допомоги та

морської безпеки (ASEAN, 2021). Це свідчить про намір Канади брати участь у практичних безпекових заходах регіону. Поки що участь Канади в ADMM-Plus обмежена неформальними форматами, проте вона підтримує оборонний діалог із країнами ПСА на двосторонньому рівні та через регіональний безпековий саміт "Діалог Шангри-Ла".

Динаміка безпекового співробітництва АСЕАН – Канада демонструє поступове посилення: від відсутності регулярних безпекових контактів у 1980-х рр. до активної взаємодії на рівні старших посадовців і міністрів у 2010-х і 2020-х рр. У 2017 р. відбувся перший Саміт АСЕАН – Канада за 40 років відносин, де прем'єр-міністр Дж. Трюдо і лідери АСЕАН узгодили наміри розвивати співпрацю в рамках АТР. Наразі Канада підтримує ключові ініціативи АСЕАН у сфері безпеки: приєдналася до Азійського форуму з миротворчості, фінансує програми через Інститут миру і примирення АСЕАН тощо. Ці кроки свідчать про прагнення Канади зробити свій внесок у регіональну кооперативну безпеку, посилюючи багатосторонні механізми й одночасно розширюючи власну присутність у стратегічно важливому АТР (Ostwald, 2025). Показово, що в новій Індо-Тихоокеанській стратегії Канади за 2022 р. АСЕАН визначено як центральний елемент регіональної архітектури, а співпрацю з нею – як пріоритет для забезпечення стабільності АТР як частини ширшого Індо-Тихоокеанського регіону.

Діалогові відносини між АСЕАН і КНР розпочалися на початку 1990-х рр., коли Пекін зробив перший символічний крок назустріч АСЕАН. У липні 1991 р. міністр закордонних справ КНР Ц. Цічень уперше був присутнім на відкритті Міністерської зустрічі АСЕАН як гість (ASEAN, 2025). Цей жест швидко переріс у повноцінний діалог: 1996 р. КНР надано статус повного діалогового партнера АСЕАН. Виникнення партнерства АСЕАН – КНР було зумовлене обопільною зацікавленістю: АСЕАН шукала шляхів залучення зростаючої потуги КНР до багатосторонніх механізмів, аби закріпити її прихильність мирному співіснуванню, тоді як КНР прагнула подолати недовіру сусідів і зміцнити економічні зв'язки із ПСА.

Уже за кілька років відносини вийшли на стратегічний рівень. На саміті 2003 р. на Балі лідери АСЕАН і КНР підписали Спільну декларацію про стратегічне партнерство заради миру та процвітання. КНР таким чином стала першою із діалогових партнерів, з ким АСЕАН оформила стратегічне партнерство. Від 2004 р. сторони почали впроваджувати спільні Плани дій для розвитку співпраці у всіх сферах – нині діє четвертий за рахунком План дій на 2021–2025 рр. КНР також стала першою великою державою, що приєдналася до ключових договорів АСЕАН: у жовтні 2003 р. КНР першою серед діалогових партнерів підписала ТАС, формально зобов'язавшись поважати принципи невтручання і мирного вирішення спорів. У подальші роки КНР демонструвала готовність прийняти регіональні норми безпеки, зокрема заявила про намір приєднатися до Протоколу до Договору про зону, вільну від ядерної зброї у Південно-Східній Азії, ставши першою з ядерних держав, хто публічно оголосив таку готовність, однак так досі не підписавши згаданий Протокол.

Політико-безпековий діалог із КНР сьогодні здійснюється по багатьох каналах. Щорічний саміт АСЕАН – КНР (з 1997 р.) – центральний майданчик, де лідери обговорюють стратегічні питання. Крім нього працюють міжміністерські зустрічі – щорічні консультації міністрів

закордонних справ АСЕАН – КНР, щорічний Спільний комітет співпраці й галузеві діалоги на рівні старших посадовців. КНР долучена до всіх основних регіональних форумів: є активним учасником РФА (із 1994 р.), державою-засновницею СКА (із 2005 р.), однією із 8-ми країн-партнерів ADMM-Plus (із 2010 р.), куди також входять Індія, Японія, Нова Зеландія, Республіка Корея, РФ та США. Пекін часто бере на себе провідну роль: приміром, у рамках ADMM-Plus КНР неодноразово співголювала експертні робочі групи. Наприклад, разом із Таїландом очолювала групу із протидії тероризму (2017–2020 рр.), з Камбоджею – групу з гуманітарного розмінування (2021–2023 рр.). Це свідчить про прагнення КНР бути співтворцем порядку денного безпеки в ПСА та АТР у співпраці з АСЕАН (Авер'янов, 2020).

Особливо чутливим питанням у відносинах АСЕАН – КНР є ситуація в Південно-Китайському морі (тут і далі – ПКМ). Ще у 2002 р. сторони уклали Декларацію про поведінку сторін у ПКМ, що стало першим багатостороннім документом, який закликав КНР і країни АСЕАН врегульовувати територіальні суперечки мирно та стримано. Хоча декларація має політичний характер, вона стала кроком до режиму кооперативної безпеки в ПКМ. Із 2017 р. АСЕАН і КНР ведуть переговори стосовно підвищення цього режиму – розробки зобов'язуючого Кодексу поведінки в ПКМ. Станом на 2023 р. сторони завершили вже друге читання проєкту Кодексу і оголосили про перехід до третього читання. Хоча процес тривалий, сам факт спільної роботи над Кодексом поведінки в ПКМ демонструє залучення КНР до колективних зусиль з управління територіальних спорів за акваторію ПКМ, що відповідає засадам кооперативної безпеки (прозорість, постійний діалог, правове врегулювання тощо).

На сучасному етапі співробітництво АСЕАН – КНР набуло всеохопного характеру, про що свідчить рішення 2021 р. піднести відносини до рівня всеосяжного стратегічного партнерства. ВСП покликане ще тісніше інтегрувати КНР у ініціативи АСЕАН, зокрема в реалізацію Огляду АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону, який проголошує відкритість, інклюзивність і співпрацю у широкому регіональному просторі. На саміті 2023 р. було ухвалено спільну заяву КНР – АСЕАН про взаємовигідну співпрацю з імплементації Огляду АСЕАН стосовно Індо-Тихоокеанського регіону. У воєнно-політичній сфері КНР і АСЕАН започаткували низку нових форматів. Наприклад, регулярні зустрічі міністрів оборони АСЕАН – КНР (із 2018 р.), регіональні військово-морські навчання АСЕАН – КНР, перше з яких проведено у 2018 р., що сприяє довірі між збройними силами. Не менш важливо, що КНР активно підтримує ініціативи м'якої безпеки: спільні зусилля у боротьбі зі злочинністю, включно з наркаторгівлею, програми навчання для миротворців, співпрацю у сфері охорони здоров'я тощо (Hussian, 2023).

Японія – один із найстаріших і найважливіших партнерів АСЕАН. Контакти розпочалися ще до офіційного створення механізму діалогу: перші неформальні консультації між представниками Японії та АСЕАН відбулися 1973 р., а вже у 1977 р. було скликано перше засідання форуму АСЕАН – Японія на рівні високопосадовців (ASEAN, 2025).

У липні 2004 р. Японія приєдналася до ТАС, тим самим інституційно закріпивши свою прихильність принципам мирної кооперації та визнавши ТАС кодексом поведінки у ПСА та АТР у цілому. 2003 р. було започатковано регулярні саміти АСЕАН – Японія. Перший,

присвячений 30-річчю партнерства, відбувся у Токіо (грудень, 2003) і ознаменувався ухваленням Токійської декларації "Динамічне та міцне партнерство в новому тисячолітті" та Плану дій до неї. Ці документи вперше комплексно окреслили напрями співпраці, включно з політико-безпековим, з акцентом на діалог, нерозповсюдження зброї масового ураження, боротьбу з тероризмом. Надалі співробітництво лише поглиблювалося: у 2011 р. прийнято спільну декларацію про посилення стратегічного партнерства (Балійська декларація) та План дій 2011–2015 рр. На 40-річчя відносин (2013) сторони виробили Заяву про бачення дружби і співробітництва та Спільну заяву "Рука об руку, перед лицем регіональних і глобальних викликів" – ці документи підкреслили єдність підходів АСЕАН і Японії до питань регіональної безпеки. Згодом, 2017 р., було адаптовано новий План дій з урахуванням цілей Візії АСЕАН 2025. У 2023 р. АСЕАН та Японія відзначили 50-річний ювілей партнерства, у рамках якого на саміті в Джакарті було оголошено про встановлення всеосяжного стратегічного партнерства між ними, що свідчило про піднесення відносин на найвищий рівень. Це відкрило нові перспективи більш інтегрованої та інтенсивної співпраці у сфері безпеки.

Упродовж десятиліть Японія підтверджувала свій статус надійного й передбачуваного партнера АСЕАН у безпекових питаннях. Вона була співзасновницею РФА у 1994 р. і постійно активно задіяна у його діяльності. Японські представники часто беруть на себе важливі функції в РФА. Наприклад, у 2001–2002 рр. Японія виступила головою перших робочих зустрічей РФА з миротворчості, задавши тон практичним заходам форуму. У СКА Японія так само відіграє помітну роль, просуваючи елементи кооперативної безпеки, зокрема ідею "вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону", де робиться фокус на верховенстві права, свободі навігації та нерозповсюдженні ядерної зброї. Японія підтримала АСЕАН-центристський підхід до регіональної архітектури, про що свідчить її активність у механізмах, ініційованих АСЕАН (РФА, СКА, ADMM-Plus), замість створення альтернативних інструментів співпраці.

У межах ADMM-Plus Японія також робить значний внесок у практичну співпрацю. Вона брала участь у всіх спільних навчаннях ADMM-Plus з моменту започаткування механізму із 2010 р., а у 2013–2016 рр. спільно з Індонезією очолювала експертну робочу групу ADMM-Plus з гуманітарної допомоги та реагування на надзвичайні ситуації. Сили самооборони Японії вирізняються високою готовністю до миротворчих та гуманітарних місій, і Токіо ділиться цим досвідом із країнами АСЕАН. Наприклад, Японія щороку організовує низку семінарів "АСЕАН-Японія з безпеки на морі" для військових і цивільних експертів АСЕАН щодо побудови довіри у сфері морської безпеки та спільного реагування на природні катастрофи.

Окремим напрямом є співробітництво у сфері правоохоронної діяльності та юстиції. Японія виступила ініціатором спільної Декларації про боротьбу з тероризмом і транснаціональною злочинністю від 2014 р., а також забезпечила фінансування трирічних планів дій для імплементації цієї декларації. Відтоді відбуваються щорічні консультації АСЕАН – Японія на рівні міністрів і старших посадовців, відповідальних за боротьбу зі злочинністю. Приміром, започатковано діалог з кіберзлочинності, діалог з питань правоохоронної діяльності; японські експерти надають тренінги співробітникам поліції країн-членів АСЕАН щодо протидії фінансу-

ванню тероризму та наркоторгівлі. 2017 р. було засновано спеціальний фонд АСЕАН – Японія з безпеки людини, що фінансує проекти у галузі м'якої безпеки: охорона здоров'я, екологічна безпека тощо.

На сучасному етапі, особливо після проголошення Всеосяжного стратегічного партнерства у 2023 р., АСЕАН та Японія досягли високого рівня злагодженості дій у політико-безпековій сфері. Вони виступають співголовами у багатосторонніх ініціативах. Наприклад, спільно очолили у 2020 р. процес узгодження Документу про співпрацю стосовно Огляду АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону у рамках СКА. Японія системно підтримує позиції АСЕАН: підтверджує важливість Договору про зону, вільну від ядерної зброї в ПСА, та підтримує зусилля АСЕАН у мирному розв'язанні конфлікту в М'янмі (Tomatoka, 2024).

Нова Зеландія, як і Австралія, належить до перших позарегіональних партнерів АСЕАН – її діалогове партнерство започатковано ще у 1975 р. (ASEAN, 2025). Протягом 1970–80-х рр. співпраця АСЕАН – Нова Зеландія мала скромний характер (переважно технічна допомога і культурний обмін), але після закінчення холодної війни інтерес Веллінгтона до безпекових аспектів у ПСА зріс. Важливим етапом став 1994 р., коли Нова Зеландія приєдналася до РФА, беручи участь у перших обговореннях нової регіональної безпекової архітектури. У 2005 р. вона ратифікувала ТАС, підтвердивши відданість принципам кооперативної безпеки АСЕАН.

Нову Зеландію, Австралію та АСЕАН пов'язує спільна історична спадщина (колишні союзники у Другій світовій війні, потім партнери в Азійсько-Тихоокеанському економічному співробітництві тощо). Для Нової Зеландії АСЕАН стала важливим майданчиком реалізації своєї концепції "безпечного та процвітаючого сусідства". У 2015 р. на 40-річний ювілей відносин АСЕАН і Нова Зеландія піднесли співпрацю до рівня стратегічного партнерства. У спільній Куала-Лумпурській заяві від 2015 р. були сформульовані чотири ключові тематичні блоки співробітництва: мир, процвітання, люди і планета. Для реалізації ухвалено План дій 2016–2020 рр., а наразі діє План на 2021–2025 рр., який містить заходи у політико-безпековій сфері, включно із проведенням спільних самітів АСЕАН – Нова Зеландія, повиселенням діалогу через кооперативні безпекові механізми АСЕАН, а саме: РФА, СКА та ADMM-Plus (ASEAN, 2020, р. 1–2).

Нова Зеландія активно залучена до механізмів кооперативної безпеки, започаткованих АСЕАН. Вона є постійним учасником СКА (із 2005 р.) та ADMM-Plus (із 2010 р.), де неодноразово виступала співорганізатором навчань і семінарів. Примітно, що у 2020–2021 рр. прем'єр-міністерка Дж. Ардерн та міністр оборони П. Генаре навіть під час пандемії COVID-19 брали участь у самітах СКА та ADMM-Plus у режимі відео-конференцій, демонструючи незмінну увагу Нової Зеландії до регіональних безпекових питань. У рамках ADMM-Plus Нова Зеландія допомагала очолювати експертні групи. Наприклад, у 2017–2020 рр. вона співголовила разом із Брунеєм робочу групу з питань морської безпеки, спрямовану на вироблення спільних тактик проти нелегальної діяльності на морі. Також новозеландські військові брали участь у багатонаціональних навчаннях ADMM-Plus, зокрема з ліквідації наслідків стихійних лих.

У сфері боротьби із транснаціональними загрозами важливою була ініціатива Нової Зеландії від 2005 р., коли було підписано Спільну декларацію АСЕАН – Нова

Зеландія щодо боротьби з міжнародним тероризмом. У її рамках проводяться регулярні консультації у форматі зустрічей старших посадовців із питань транснаціональної злочинності. Нова Зеландія надає інформаційну й технічну допомогу країнам ПСА у посиленні прикордонного контролю та фінансового моніторингу для запобігання тероризму. Крім того, вона бере участь у заходах РФА з питань безпеки кордонів і незаконної міграції. Нова Зеландія підтримує й гуманітарно-безпекові ініціативи: її рятувальні служби та військові неодноразово допомагали країнам-членам АСЕАН під час стихійних лих, діючи як частина регіональної мережі швидкого реагування.

Динаміка співпраці за більш ніж 45 років, показує, що Нова Зеландія із країни-спостерігача перетворилася на активного учасника забезпечення регіональної безпеки в ПСА та АТР. Приміром, Веллінгтон послідовно підтримує позицію АСЕАН щодо ПКМ, закликаючи всі сторони поважати юридичні рішення, наприклад рішення арбітражу на користь Філіппін у територіальному спорі останньої проти КНР від 2016 р., та укласти ефективний Кодекс поведінки у ПКМ. Нова Зеландія також оголосила про свою відданість концепції АСЕАН-центричного Індо-Тихоокеанського регіону і приєдналася у 2021 р. до партнерства заради інфраструктури та інвестицій – ініціативи із залучення ресурсів на інфраструктурні проекти АСЕАН (New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2025).

Діалогові відносини між АСЕАН і Республікою Корея (тут і далі – РК) почалися наприкінці 1980-х рр., коли РК провадила "політику північного туману", під час якої шукала більшої взаємодії із соціалістичними сусідами та ПСА зокрема. У листопаді 1989 р. РК розпочала секторальний діалог із АСЕАН, а вже у липні 1991 р. отримала статус повного діалогового партнера (ASEAN, 2025). Відносини швидко набували ваги: на тлі стрімкого економічного зростання обидві сторони бачили одна в одній великій можливості. Наприклад, 1997 р., коли АСЕАН розпочала серію самітів у форматі "АСЕАН+3" із КНР, Японією та РК, Сеул уперше долучився до зустрічі лідерів із країнами АСЕАН. Того самого 1997 р. партнерство було піднесено на рівень регулярних самітів: відтоді саміт АСЕАН – РК проводиться щорічно.

Для закріплення досягнутого 2004 р. на VIII-му саміті у В'єт'яні було підписано Спільну декларацію про всеосяжне співробітництво, а 2010 р. – спільну декларацію про стратегічне партнерство заради миру та процвітання. Таким чином, до 2010-х рр. партнерство еволюціонувало до стратегічного. Регулярно оновлювані Плани дій (останній на 2021–2025 рр.) спрямували взаємодію за численними напрямками – від політико-безпекового діалогу до культурного обміну. РК утвердилася як один із найближчих союзників АСЕАН. Свідченням цього було заснування постійної Місії РК при АСЕАН у Джакарті та призначення першого посла у 2012 р. Сеул відкрив і спеціальний Фонд співробітництва АСЕАН – Корея, кошти якого спрямовуються на проекти розвитку й безпеки.

У політико-безпековій площині співпраця РК із АСЕАН активна на багатосторонніх майданчиках. Республіка Корея стала учасником РФА у 1994 р. (одночасно з КНДР, що було одним із небагатьох форумів, де Південна та Північна Кореї сидять за одним столом). На РФА Сеул традиційно озвучує питання денуклеаризації (ядерного роззброєння) Корейського півострова, заручаючись підтримкою АСЕАН. У той же

час РК підтримує і такі ініціативи АСЕАН, як Договір про вільну від ядерної зброї зону в ПСА – вона формально висловила готовність підписати протокол до згаданого договору, коли узгодяться умови з усіма п'ятьма офіційними ядерними державами (США, КНР, РФ, Францією та Великобританією). РК також є активним членом СКА із 2005 р. та ADMM-Plus – із 2010 р. У рамках ADMM-Plus південнокорейські військові брали участь у всіх спільних навчаннях. РК співголювала експертну робочу групу з воєнної медицини протягом 2017–2020 рр. разом зі США, а у 2021–2023 рр. – робочу групу з кібербезпеки разом із Малайзією. Це відображає високий технологічний потенціал РК, який вона привносить у спільні зусилля з кіберзахисту і медичного реагування на надзвичайні ситуації. Крім того, РК організувала власні ініціативи під егідою АСЕАН: зокрема, у 2021 р. засновано мережу з питань оборонної індустрії між АСЕАН та РК, де проводяться семінари з модернізації оборонних можливостей країн ПСА.

Двосторонні механізми також різноманітні. Із 2011 р. функціонує механізм консультацій з миротворчості між АСЕАН та РК, де обмінюється досвідом участі в миротворчих місіях ООН (РК має значний досвід у Лівані, Південному Судані, а країни-члени АСЕАН – у різних місіях ООН і регіональних операціях). Також проводяться щорічні форуми молодих лідерів АСЕАН – РК, де обговорюють нові виклики безпеки, залучаючи майбутнє покоління до діалогу. У 2019 р. на міністерській зустрічі було схвалено Дорожню карту співпраці між АСЕАН та РК у сфері боротьби з тероризмом. Ця ініціатива особливо важлива з огляду на те, що у кількох країнах ПСА (Індонезія, Малайзія, Філіппіни) діяли мережі, пов'язані з міжнародним тероризмом, і РК як учасник глобальної антитерористичної коаліції надає значну підтримку стосовно їх нейтралізації (Laksana, & Mantong, 2022).

Останніми роками РК позиціонує себе як один із лідерів концепції " нової Південної політики", проголошеної президентом Мун Чже Іном у 2017 р., що ставить за мету розширення співробітництва з Південно-Східною Азією на рівні, зрівняному з відносинами з великими державами на зразок США. Це виявилось в активізації економічних, людських і безпекових зв'язків. У 2019 р. у Пусані пройшов спеціальний саміт АСЕАН – РК з нагоди 30-річчя партнерства, де лідери ухвалили спільну візію миру, процвітання і партнерства. У ній наголошено про підтримку ролі АСЕАН у регіональній архітектурі безпеки та окреслено амбіцію поглибити політико-безпекову співпрацю. Зважаючи на стратегічні зрушення в АТР, а саме: зростання конкуренції між США та КНР та ядерну проблему КНДР, АСЕАН і РК дедалі більше об'єднує прагнення підтримувати стабільний, вільний від напруги порядок безпеки в АТР. Це прагнення відобразилося у рішенні 2024 р. піднести відносини до рівня всеосяжного стратегічного партнерства – статусу, який також мають із АСЕАН КНР, США, Японія та Австралія. Усеосяжний характер партнерства означає ще більше скоординованість у питаннях безпеки, включно з новими сферами: космічна безпека, штучний інтелект тощо (ASEAN, 2025).

На сьогодні співробітництво АСЕАН – РК можна охарактеризувати як динамічне та розширюване. Якщо спочатку воно обмежувалося загальними консультаціями, то тепер охоплює детальні механізми з конкретними результатами – від спільних морських навчань до узгоджених позицій на міжнародних форумах. АСЕАН, зі свого боку, відіграє роль платформи для

примирення між Північною та Південною Кореєю: зокрема, у 2018 р. міністри оборони КНДР і РК вперше в історії зустрілися на полях Регіонального форуму АСЕАН, що стало можливим завдяки нейтральності даного майданчика кооперативної безпеки АСЕАН (Rezasyah, 2025).

Відносини між АСЕАН і Російською Федерацією (тур і далі – РФ) беруть початок у період кардинальних змін світової системи початку 1990-х рр. Після розпаду СРСР РФ активно шукала партнерства в Азії, і АСЕАН стала одним із таких напрямів. Ще в липні 1991 р. за сприяння Малайзії віце-прем'єр РФ уперше був присутній на засіданні Міністерської зустрічі АСЕАН як гість (ASEAN, 2025). Цей символічний крок проклав шлях для надання РФ статусу повного діалогового партнера у липні 1996 р. на 29-й зустрічі міністрів АСЕАН у Джакарті. З огляду на обмежені контакти в минулому і географічну віддаленість, початкове партнерство розвивалося поступово, зосереджуючись здебільшого на політичному діалозі та економічних можливостях.

Значущою віхою стала перша зустріч глав держав АСЕАН – РФ у грудні 2005 р. у Куала-Лумпурі. На цьому саміті було прийнято Спільну декларацію про прогресивне і всеосяжне партнерство, що визначила рамки співробітництва в політичній, безпековій, економічній сферах, а також Комплексну програму дій на 2005–2015 рр. для реалізації цілей декларації. Ці документи стали дорожньою картою залучення РФ до регіональних процесів. Наступний саміт відбувся в жовтні 2010 р. у Ханой, де сторони підтвердили намір поглибити партнерство і "тісно співпрацювати у формуванні регіональної архітектури безпеки" (ASEAN, 2010). Тобто вже тоді РФ висловила підтримку центральній ролі АСЕАН у безпекових справах АТР і заявила про готовність долучитися до багатосторонніх ініціатив АСЕАН.

2016 р., коли відзначалося 20-річчя діалогу АСЕАН – РФ, став поворотним. У травні 2016-го у Сочі пройшов ювілейний саміт "До стратегічного партнерства заради взаємної вигоди". На ньому було прийнято Сочинську декларацію, що окреслила довгострокове бачення відносин і практичні кроки для їх зміцнення.

Наступний крок відбувся у листопаді 2018 р.: на III спільному саміті в Сінгапурі лідери оголосили про намір підняти відносини до рівня стратегічного партнерства та ухвалили спільну заяву, яка формалізувала цей перехід. Таким чином, із 2018 р. офіційно діє стратегічне партнерство АСЕАН – РФ.

У політико-безпековому вимірі співробітництво доволі розвинене на рівні багатосторонніх форумів. РФ – постійна учасниця РФА із 1994 р., де відіграє помітну роль, особливо в питаннях, що виходять за рамки вузько-регіональних (напр., глобальна стратегічна стабільність, контроль над озброєннями). РФ співголювала низку міжсесійних зустрічей РФА: з миротворчості (разом із Японією протягом 1997–1998 рр.), з ядерного нерозповсюдження (2000–2001 рр.) тощо. Москва послідовно підтримує ініціативи РФА у сфері превентивної дипломатії та побудови довіри. У 2013 р. РФ ініціювала прийняття на РФА "Концепції розвитку превентивної дипломатії", підготовленої спільно зі США, що свідчило про її активну позицію у формуванні спільних правил поведінки. РФ також входить до СКА (член із 2011 р., коли СКА було розширено за рахунок США та РФ). Це надає Москві майданчик для регулярного діалогу з лідерами АТР. РФ є учасником ADMM-Plus із самого його зачаткування у 2010 р. Російські військові беруть участь у навчаннях ADMM-Plus, зокрема у

2016 р. кораблі військово-морських сил РФ долучилися до першого масштабного морського навчання ADMM-Plus. У 2017–2020 рр. РФ спільно із В'єтнамом очолювала експертну групу ADMM-Plus із протидії тероризму, організувавши низку командно-штабних навчань.

Разом із тим, зазначимо, що двостороння безпекова взаємодія у форматі "АСЕАН+РФ" менш розвинена, ніж з іншими державами АТР. РФ традиційно пропонує країнам ПСА військово-технічне співробітництво: постачання озброєнь і спільні навчання на двосторонній основі. Така взаємодія відбувається поза рамками АСЕАН. Наприклад, переважно РФ регулярно проводить військово-морські навчання з окремими країнами ПСА – Індонезією, В'єтнамом, Таїландом. Однак на багатосторонньому рівні Москва робить кроки назустріч: у 2021 р. пройшли перші спільні військово-морські маневри АСЕАН – РФ біля узбережжя Індонезії, що розцінювалося як сигнал підтримки РФ безпекової ролі АСЕАН. Також Росія активно розвиває співпрацю у сфері м'якої безпеки: працює механізм АСЕАН – РФ консультацій із надзвичайних ситуацій, проводяться форуми з питань інформаційної безпеки тощо.

Важливим аспектом є вплив геополітичних подій останнього часу. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 р. призупинило розвиток формату "АСЕАН+РФ". Більшість членів АСЕАН зайняли обережну позицію, заклинаючи до мирного вирішення та поваги до суверенітету України, проте уникаючи прямих санкцій чи повного засудження РФ. Винятком став Сінгапур, що запровадив санкції проти РФ (Ministry of Foreign Affairs of Singapore, 2022). Це зумовлено як традиційним принципом невтручання АСЕАН, так і певною залежністю деяких країн від російської зброї та енергоносіїв. Проте повномасштабна агресія проти України ускладнила участь РФ у регіональних форумах АСЕАН. Зокрема, у 2022–2023 рр. на полях РФА та СКА західні партнери (США, Австралія, Японія) різко критикували дії РФ. АСЕАН опинилася перед дилемою – зберегти нейтральний майданчик чи піти на ізоляцію РФ. Станом на 2025 р. Москва залишається учасником усіх багатосторонніх кооперативних механізмів АСЕАН, і на практичному рівні безпекова співпраця триває, у тому числі спільні навчання, постачки озброєнь, але політичний діалог ускладнений санкційним тиском та новими лініями напруження на фоні підтримки деякими державами АТР України (Індонезія, Сінгапур, Малайзія) та засудженням РФ за неспровоковану агресію у світі (Asri, 2023, p. 267). Тим не менш, АСЕАН прагне зберегти РФ в орбіті своїх багатосторонніх форматів, виходячи із принципу інклюзивності кооперативної безпеки, основна мета якої – налагодження та підтримка клімату відносин співробітництва у ПСА та АТР. Це виявилось у тому, що АСЕАН продовжує запрошувати російських представників на всі заходи, пропонуючи платформу для діалогу, а не конфронтації. Чи зміниться характер співпраці – залежатиме від розвитку геополітичної ситуації. Проте очевидно, що для АСЕАН збереження конструктивних відносин з усіма великими державами АТР, включно з РФ, є частиною її стратегічної автономії та балансу сил у даному регіоні.

США є одними із найважливіших і водночас найскладніших партнерів АСЕАН у безпековому плані. Формально відносини беруть початок у 1977 р., коли США приєдналися до діалогових партнерів АСЕАН (U.S. Mission to ASEAN, 2024). Однак природа цієї співпраці значно змінювалася з часом. У період холодної війни американська політика в ПСА мала переважно двосторонній військовий характер – союзні зобов'я-

зання з окремими країнами ПСА (Філіппінами), участь у війні у В'єтнамі. У той же час АСЕАН у перші десятиліття функціонування дотримувалася дистанції від наддержав. Після завершення холодної війни США посилили взаємодію з регіональними форумами: у 1994 р. стали співзасновником РФА, а в 1990-х рр. підтримали ініціативи АСЕАН щодо врегулювання конфлікту в Камбоджі. Помітний прорив стався у 2008–2010 рр.: США приєдналися до ТАС у липні 2009 р., що було необхідною умовою для їхньої повноправної участі в СКА (Moon, Park, J., & Park, S., 2024). 2011 р. США вперше приєдналися до СКА, фактично цим визнавши центральну роль АСЕАН у формуванні архітектури безпеки АТР.

Двосторонній формат АСЕАН – США також зазнав еволюції. Лише у 2010 р. було проведено перший формальний саміт АСЕАН – США (до того контакти на рівні лідерів мали епізодичний характер). У 2015 р. на III саміті в Куала-Лумпурі сторони оголосили про встановлення стратегічного партнерства АСЕАН – США. Відтоді реалізовано План дій 2016–2020 рр., а нині впроваджується новий План дій на 2021–2025 рр. У 2016 р. президент Б. Обама прийняв лідерів АСЕАН на спеціальному саміті в Каліфорнії, що мало символізувати "нову еру" відносин. Співпраця набула інституційної регулярності: із 2017 р. щорічно проводяться саміти між АСЕАН та США (у 2020–2021 рр. онлайн). Кульмінацією стало рішення, прийняте на саміті у листопаді 2022 р. про піднесення партнерства до рівня всеосяжного стратегічного партнерства – на зразок статусу, що вже було надано КНР, Японії та Австралії. Цей крок, ініційований адміністрацією Дж. Байдена, покликаний був показати підвищення уваги США до АТР.

Політико-безпекова взаємодія АСЕАН – США має декілька вимірів. По-перше, багатосторонній вимір: США є активним учасником РФА, СКА та ADMM-Plus, тобто присутні на всіх основних безпекових форумах під егідою АСЕАН. Вашингтон часто використовує ці платформи для просування своїх пріоритетів – нерозповсюдження ядерної зброї (особливо щодо КНДР), свободи навігації, боротьби з тероризмом. Але одночасно США демонструють і готовність співпрацювати над спільними проблемами: американські представники співголювали ряд ініціатив РФА (напр., розробку Концепції та принципів превентивної дипломатії у 2001 р.), очолювали разом з партнерами робочі групи ADMM-Plus (як згадано, із Республікою Корея у 2017–2020 рр. – групу з військової медицини). У 2020 р. США стали співініціаторами разом із Сінгапуром програми "Безпечні міста" у рамках РФА, спрямованої на боротьбу з міським тероризмом.

По-друге, двосторонній вимір США – АСЕАН: хоча АСЕАН не є військовим блоком, більшість її членів мають тісні оборонні зв'язки зі США – від формальних альянсів (Філіппіни, Таїланд) до розвинених партнерств (Сінгапур, Індонезія, Малайзія, В'єтнам). Це, безумовно, накладає відбиток і на формат "АСЕАН+США". На практиці це виявляється у численних спільних заходах: Індо-Тихоокеанські військово-морські навчання завжди залучають кількох членів АСЕАН; Тихоокеанські маневри із протиповітряної оборони й міжнародні навчання з розмінування. Хоча це не організовано безпосередньо АСЕАН, США часто в комюніке з АСЕАН згадують про такі навчання як про внесок у регіональну стабільність. Спеціально для АСЕАН, США заснували програму "Безпекове співробітництво АСЕАН" у рамках Ініціативи з безпеки в Південно-Східній Азії (2014), яка фінансує навчання кадрових військових, поставки обладнання берегової охорони тощо. І хоча така допомога нада-

ється на двосторонній основі, її узгодженість з потребами АСЕАН відслідковується через діалог "ASEAN – US Defense Dialogue", що відбувається щорічно на полях ADMM-Plus.

По-третє, ідеологічно-стратегічний вимір: США послідовно підтримують концепцію "вільного та відкритого Індो-Тихоокеанського регіону", яка багато в чому перегукується з Оглядом АСЕАН стосовно Індо-Тихоокеанського регіону (тут і далі – ОАІТР). У 2020–2021 рр. АСЕАН і США синхронізували свої підходи шляхом прийняття Спільної заяви щодо співпраці з реалізації ОАІТР. У ній Вашингтон визнав ведучу роль АСЕАН у формуванні інклюзивного порядку денного регіону, а АСЕАН схвально зазначила ініціативи США у галузях, що збігаються з ОАІТР (морська співпраця, розвиток інфраструктури тощо). Цей документ є своєрідним дорожнім вказом, як США інтегрують свої ідеї в наявні кооперативні формати багатосторонньої взаємодії, а не діють лише односторонньо. Таким чином, суперництво Вашингтона з Пекіном частково пом'якшується рамками, заданими кооперативною стратегією АСЕАН – американська сторона офіційно зобов'язалась не вимагати від АСЕАН вибору сторони, а навпаки, працювати у багатосторонньому ключі під егідою АСЕАН. Це не усуває всіх протиріч, але задає тон співпраці у форматі "АСЕАН+США".

Щодо динаміки еволюції: з кінця 2010-х рр. співпраця АСЕАН – США в безпековій сфері характеризується поглибленням. У 2014 р. США заснували місію при АСЕАН у Джакарті на чолі з постійним послом. Фінансування спільних проєктів у рамках Ініціативи АСЕАН – США сягнуло 200 млн дол. у 2018–2022 рр., велика частина – на програми із правоохоронної діяльності та боротьби з контрабандою. У 2022 р. США прийняли у Вашингтоні спеціальний саміт АСЕАН – США, де додатково оголосили про виділення 60 млн дол. на програми морської безпеки (підготовка берегової охорони, обмін інформацією про пересування суден) (АСЕАН, 2025). Нині США намагаються інституціоналізувати свою роль як "позарегіонального гаранта" свободи й міжнародного права в АТР, але роблять це з оглядом на чутливість АСЕАН щодо незалежності та невтручання. Тому співпраця має здебільшого консультативно-практичний характер, без формування будь-яких колективних оборонних зобов'язань, як у НАТО чи двосторонніх союзах США. Це відповідає духу кооперативної безпеки, якому притаманні добровільність, гнучкість і взаємна вигода.

Дискусія і висновки

Загалом, огляд восьми діалогових партнерів АСЕАН в АТР свідчить, що кожне таке партнерство має свою специфіку та історичний шлях, але всі разом вони утворюють мережу співпраці, яка підсилює концепцію кооперативної безпеки АСЕАН в АТР, що ґрунтується на багатосторонності, інклюзивності, невтручання у внутрішні справи тощо. Кожна держава АТР, що стала діалоговим партнером АСЕАН, приймає базові принципи АСЕАН (через приєднання до ТАС) та отримує майданчик для взаємодії з усіма країнами регіону на рівноправній основі. За рахунок цього підвищується рівень довіри: наприклад, колишні суперники США та В'єтнам, Японія і Китай, РК та Японія сидять за одним столом у форумах АСЕАН і ведуть діалог, замість відкритого протистояння. Попри наявні напруження між деякими з цих держав, формат "АСЕАН+1" забезпечує інституційні канали спілкування, що зменшує ризики конфліктів через непорозуміння. У цьому полягає його

ключовий внесок у безпеку Азійсько-Тихоокеанського регіону. Однак відкритим залишається питання щодо ефективності формату "АСЕАН+1" у разі виникнення прямого конфлікту з діалоговим партнером АСЕАН (напр., із КНР щодо Південно-Китайського моря попри триваюче напрацювання зобов'язуючого кодексу поведінки у ПКМ). Це потребує детального дослідження кожного з форматів "АСЕАН+1" серед усіх 11-ти діалогових партнерів АСЕАН, а також восьми її секторальних партнерів та шести партнерів з розвитку для комплексного представлення ролі АСЕАН у підтримці та розвитку архітектури безпеки в АТР.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Авер'янов, С.В. (2020). Безпековий аспект відносин АСЕАН та КНР у Південно-Східній Азії. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*, 10(28-29), 133–143. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-133-143>
- Авер'янов, С.В. (2021). *Безпекова діяльність АСЕАН у Південно-Східній Азії* [Дис. канд. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1981985&author=%C0%E2%E5%F0&div=0&source=1&prev=25&page=0&docType=24&docType1=8&docType2=17&docType3=13&docType4=14&docType5=15&docType6=26&docType7=18&docType8=19&docType9=25&parentId=0
- Вартовник, І. (2025). Поступ концепції кооперативної безпеки та особливості її застосування в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. *Society and Security*, (2(8)), 14–21. [https://doi.org/10.26642/sas-2025-2\(8\)-14-21](https://doi.org/10.26642/sas-2025-2(8)-14-21)
- АСЕАН. (2010). *Joint Statement of the Second ASEAN-Russian Federation Summit*. <https://asean.org/joint-statement-of-the-second-asean-russian-federation-summit>
- АСЕАН. (2020). *Plan of Action to Implement the ASEAN-New Zealand Strategic Partnership (2021–2025)*. <https://asean.org/plan-of-action-to-implement-the-asean-new-zealand-strategic-partnership-2021-2025-2>
- АСЕАН. (2021). *Overview of ASEAN – Canada Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/10/Overview-of-ASEAN-Canada-Dialogue-Relations-as-of-October-2021-ERD2.pdf>
- АСЕАН. (2024). *Overview of ASEAN – Australia Comprehensive Strategic Partnership*. https://asean.org/wp-content/uploads/2024/09/Overview-of-ASEAN-Australia-CSP_as-of-August-2024.pdf
- АСЕАН. (2025). *External Relations: Overview*. <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/external-relations>
- АСЕАН. (2025). *Overview of ASEAN – China Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/06/Overview-ASEAN-China-Dialogue-Relations-as-of-30-June-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview of ASEAN – Japan Comprehensive Strategic Partnership*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-of-ASEAN-Japan-CSP-full-versions-as-of-June-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview of ASEAN – Canada Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/06/Overview-of-ASEAN-Canada-Dialogue-Relations-as-of-June-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview of ASEAN – European Union Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-ASEAN-EU-Dialogue-Relations-as-of-July-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview of ASEAN – New Zealand Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/06/Overview-ASEAN-New-Zealand-Dialogue-Relations-as-of-30-June-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview Paper of ASEAN – Republic of Korea Comprehensive Strategic Partnership*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-Paper-of-ASEAN-ROK-CSP-as-of-June-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview: ASEAN – Russia Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/06/Overview-ASEAN-Russia-Dialogue-Relations-as-of-June-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview: ASEAN – United Kingdom Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-on-ASEAN-UK-Dialogue-Relations-as-of-July-2025.pdf>
- АСЕАН. (2025). *Overview: ASEAN – United States Comprehensive Strategic Partnership*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-of-ASEAN-U.S.-Dialogue-Relations-as-of-June-2025.pdf>
- Asri, A. (2023). ASEAN Member States Responses to the Russian Invasion of Ukraine. *Jurnal Mengkaji Indonesia*, 2(2), 265–284. <https://doi.org/10.59066/jmi.v2i2.446>
- Bentley, J. G. (2025). *Deepening Canada-ASEAN Security Co-operation in the Face of Geopolitical Headwinds*. Asia Pacific Foundation of Canada. <https://www.asiapacific.ca/publication/deepening-canada-asean-security-cooperation-face>

- Hidetoshi, N. (2017). *Snapshots of the ASEAN Story: ASEAN's Strategic Policy Needs and Dialogue Partners' Contributions*. ASEAN @ 50 Vol. 1: The ASEAN Journey: Reflections of ASEAN Leaders and Officials: T. 1. The ASEAN Journey: Reflections of ASEAN Leaders and Officials (pp. 315–348). Economic Research Institute for ASEAN and East Asia. <https://www.eria.org/asean50-vol.1-42.nishimura.pdf>
- Hussian, M. E. (2023). ASEAN – China Defense Cooperation: Recent Developments. The Geopolitics. <https://thegeopolitics.com/asean-china-defense-cooperation-recent-developments>
- Laksmana, E. A., & Mantong, A. W. (2022). *Missing Pillars of Strategic Autonomy? Security Cooperation Between Korea and ASEAN*. Korea Institute for International Economic Policy. https://www.researchgate.net/publication/359919968_Missing_Pillars_of_Strategic_Autonomy_Security_Cooperation_Between_Korea_and_ASEAN
- Ministry of Foreign Affairs of Singapore. (2022). *Sanctions and Restrictions Against Russia in Response to its Invasion of Ukraine*. <https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2022/03/20220305-sanctions>
- Moon, J., Park, J., & Park, S. (2024). Cooperation or conflict in northeast Asia? - An approach of NARCI (Northeast Asia Regional Cooperation Index). *Asia and the Global Economy*, 4(2), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2024.100089>
- Morada, N. M., & Haacke, J. (2011). *Cooperative Security in the Asia – Pacific: The ASEAN Regional Forum*. Taylor & Francis Group.
- New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade. (2025). *ASEAN Plan*. <https://www.mfat.govt.nz/assets/Aid-Prog-docs/4-year-plans/ASEAN-Plan.pdf>
- Ostwald, K. (2025). *Canada's Evolving Relationship with the ASEAN Region*. The Institute for Peace & Diplomacy. <https://peacediplomacy.org/2024/02/16/canadas-evolving-relationship-with-the-asean-region>
- Rezasyah, T. (2025). Korean Peninsula policies of ASEAN: Efforts to promote peaceful unification. *International Journal of Innovative Research and Scientific Studies*, 8(3), 3501–3506. <https://doi.org/10.53894/ijriss.v8i3.7280>
- Tomatoka, S. (2024). Japan's Security Cooperation with ASEAN. *East Asian Policy*, 16(03), 21–34. <https://doi.org/10.1142/s1793930524000187>
- U.S. Mission to ASEAN. (2024). *The United States-ASEAN Relationship*. <https://asean.usmission.gov/the-united-states-asean-relationship-3>
- ASEAN. (2025). *Overview: ASEAN – Russia Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/06/Overview-ASEAN-Russia-Dialogue-Relations-as-of-June-2025.pdf>
- ASEAN. (2025). *Overview: ASEAN – United Kingdom Dialogue Relations*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-on-ASEAN-UK-Dialogue-Relations-as-of-July-2025.pdf>
- ASEAN. (2025). *Overview: ASEAN – United States Comprehensive Strategic Partnership*. <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/07/Overview-of-ASEAN-U.S.-Dialogue-Relations-as-of-June-2025.pdf>
- Asri, A. (2023). ASEAN Member States Responses to the Russian Invasion of Ukraine. *Jurnal Mengkaji Indonesia*, 2(2), 265–284. <https://doi.org/10.59066/jmi.v2i2.446>
- Averianov, S. (2020). Security aspect of Asean-China relations in South-East Asia. *Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political Studies*, 10(28-29), 133–143 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-133-143>
- Averianov, S. V. (2021). *ASEAN Security Activities in Southeast Asia* [Дис. канд. політ. наук, Taras Shevchenko National University of Kyiv]. M. Maksymovych Scientific Library, Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian]. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php?doc_id=1981985&author=%C0%E2%E5%F0&div=0&source=1&prev=25&page=0&docType=24&docType1=8&docType2=17&docType3=13&docType4=14&docType5=15&docType6=26&docType7=18&docType8=19&docType9=25&parentId=0
- Bentley, J. G. (2025). *Deepening Canada – ASEAN Security Co-operation in the Face of Geopolitical Headwinds*. Asia Pacific Foundation of Canada. <https://www.asiapacific.ca/publication/deepening-canada-asean-security-cooperation-face>
- Hidetoshi, N. (2017). *Snapshots of the ASEAN Story: ASEAN's Strategic Policy Needs and Dialogue Partners' Contributions*. ASEAN @ 50 Vol. 1: The ASEAN Journey: Reflections of ASEAN Leaders and Officials: T. 1. The ASEAN Journey: Reflections of ASEAN Leaders and Officials (pp. 315–348). Economic Research Institute for ASEAN and East Asia. <https://www.eria.org/asean50-vol.1-42.nishimura.pdf>
- Hussian, M. E. (2023). ASEAN – China Defense Cooperation: Recent Developments. The Geopolitics. <https://thegeopolitics.com/asean-china-defense-cooperation-recent-developments>
- Laksmana, E. A., & Mantong, A. W. (2022). *Missing Pillars of Strategic Autonomy? Security Cooperation Between Korea and ASEAN*. Korea Institute for International Economic Policy. https://www.researchgate.net/publication/359919968_Missing_Pillars_of_Strategic_Autonomy_Security_Cooperation_Between_Korea_and_ASEAN
- Ministry of Foreign Affairs of Singapore. (2022). *Sanctions and Restrictions Against Russia in Response to its Invasion of Ukraine*. <https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2022/03/20220305-sanctions>
- Moon, J., Park, J., & Park, S. (2024). Cooperation or conflict in northeast Asia? An approach of NARCI (Northeast Asia Regional Cooperation Index). *Asia and the Global Economy*, 4(2), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2024.100089>
- Morada, N. M., & Haacke, J. (2011). *Cooperative Security in the Asia – Pacific: The ASEAN Regional Forum*. Taylor & Francis Group.
- New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade. (2025). *ASEAN Plan*. <https://www.mfat.govt.nz/assets/Aid-Prog-docs/4-year-plans/ASEAN-Plan.pdf>
- Ostwald, K. (2025). *Canada's Evolving Relationship with the ASEAN Region*. The Institute for Peace & Diplomacy. <https://peacediplomacy.org/2024/02/16/canadas-evolving-relationship-with-the-asean-region>
- Rezasyah, T. (2025). Korean Peninsula policies of ASEAN: Efforts to promote peaceful unification. *International Journal of Innovative Research and Scientific Studies*, 8(3), 3501–3506. <https://doi.org/10.53894/ijriss.v8i3.7280>
- Tomatoka, S. (2024). Japan's Security Cooperation with ASEAN. *East Asian Policy*, 16(03), 21–34. <https://doi.org/10.1142/s1793930524000187>
- U.S. Mission to ASEAN. (2024). *The United States-ASEAN Relationship*. <https://asean.usmission.gov/the-united-states-asean-relationship-3>
- Vartovnyk, I. (2025). Development of the cooperative security concept and specifics of its application in the Asia-Pacific region. *Society and Security*, 2(8), 14–21. [https://doi.org/10.26642/sas-2025-2\(8\)-14-21](https://doi.org/10.26642/sas-2025-2(8)-14-21) [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 15.08.25
Прорецензовано / Revised: 26.08.25
Схвалено до друку / Accepted: 23.12.25

Ivan VARTOVNYK, PhD Student
ORCID ID: 0009-0002-6026-7930
e-mail: ivan.vartovnyk@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

"ASEAN+1" AS A MECHANISM OF ASEAN COOPERATIVE SECURITY IN THE ASIA-PACIFIC REGION

B a c k g r o u n d . *One of the key mechanisms of the Association of Southeast Asian Nations' (ASEAN) influence on the security of the Asia-Pacific has been the "ASEAN+1" format, aimed at developing dialogue with the leading states of the region. The preconditions for its emergence lay in ASEAN's aspiration to integrate external partners into regional processes on the basis of cooperative security principles, enshrined in particular in the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia.*

Under conditions of growing competition between major powers and the existence of potential conflicts in the Asia-Pacific, it is the "ASEAN+1" format that provides institutional channels for maintaining dialogue and security cooperation.

The purpose of the article is to analyze the effectiveness of the "ASEAN+1" mechanism as a tool of cooperative security and to trace the evolution of ASEAN's dialogue partnerships with Asia-Pacific countries.

M e t h o d s . *The research employed the problem-chronological and institutional analysis methods.*

Results. It is shown that the "ASEAN+1" format has become a platform for institutionalizing the principles of cooperative security. The accession of ASEAN's dialogue partners to the Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia guaranteed their commitment to regional norms. Each partnership has evolved from limited consultations to developed cooperation mechanisms – strategic and comprehensive partnerships, regular summits, joint exercises, and involvement in ASEAN forums such as the ASEAN Regional Forum, the East Asia Summit, and the ASEAN Defence Ministers' Meeting Plus. In particular, PRC, Japan, the Republic of Korea, Australia, and the United States have elevated their relations with ASEAN to the level of comprehensive strategic partnerships. Cooperation covered not only maritime security, counter-terrorism, and cyber threat response but also peacekeeping, disaster response, and mitigation of their consequences.

C o n c l u s i o n s . *The "ASEAN+1" format has proven its effectiveness as a mechanism of cooperative security, creating institutional channels for reducing tensions and enhancing trust. Despite geopolitical rivalry between major powers, particularly the United States and PRC, ASEAN has retained the ability to integrate partners into multilateral formats while avoiding bloc confrontation. Thus, "ASEAN+1" stands as an important instrument for supporting regional stability and building an inclusive security architecture in Asia-Pacific.*

K e y w o r d s : *ASEAN, ASEAN+1, Asia-Pacific, cooperative security, ASEAN Regional Forum, East Asia Summit.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.